

Pospíšil, Ivo

Složité období literárního vývoje, aneb, Nezbytí bohatších souvislostí

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2007, vol. 56, iss. X10, pp. 161-162

ISBN 978-80-210-4274-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103061>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SLOŽITÉ OBDOBÍ LITERÁRNÍHO VÝVOJE ANEBO NEZBYTÍ BOHATŠÍCH SOUVISLOSTÍ

Štyridsiate roky 20. storočia v slovenskej literatúre. Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava 2006.

Příspěvky z vědecké konference, která se na počátku roku 2006 konala na FF UK v Bratislavě a vyšla v rekordně krátké době, shrnuje sborník, jež ukazuje na silná i problémová místa v bádání o složitých obdobích literárního vývoje. Samozřejmě hlavní potřeba takové konference a jejích přístupů vyplynula z nezbytí nově přečíst slovenskou literaturu jako celek, ale zejména posledního kompletního věku, tj. 20. století. Jeho čtyřicátá léta jsou v Evropě v důsledku převratných událostí vzrušující dobou, ještě navíc, když se k ní připočítá činnost různé imigrace ve změněných politických poměrech (například východoslovenské, zejména na území českých zemí, která zde zůstala v důsledku tzv. Ruské akce za meziválečné Československé republiky).

Kromě Slováků se na konferenci a sborníku podíleli také zahraniční slovakisté, a to výlučně z Polska – se dvěma výjimkami (Velká Británie a USA). Je to o to zajímavější, že buď náhodně, nebo programově chybějí čeští badatelé, kteří by i z hlediska geneze této literatury (právě literárněhistorický, genetický aspekt je tu poměrně slabý) a ideologických postojů dokázali cosi říci, možná i v souvislosti s jevem, jemuž se říká protektorátní literatura a který vychází ze zcela jiného postavení českého národa v letech 1939–45. Takto je tu implicitně a zřetelně vyjádřena snaha, jaká se čas od času v takových sbornících projevuje, tedy vytvářet jiný kontext slovenské literatury, co nejvíce vyvážaný ze sféry česko-slovenských a slovensko-českých literárních vztahů: je to postoj jistě politicky legitimní, odborně snad i přínosný, ale nemyslím si, že pohled na slovenskou literaturu vůbec a tohoto období zvláště nějak mimořádně obohacuje.

Poměrně málo se tu vyskytuje hledání pregnantních souvislostí mezi literární tvorbou té doby a její dominantní ideologií nebo ideologiemi včetně úlohy křesťanství, katolické teologie, národovectví aj. Nejde jistě o spoje bezprostřední, ale je zřejmé, že ideologická dominantna v rámci homologie forem preferuje určité směry, žánry a poetické formy, že se však v jejich kadlubu objevují i směry k této dominantě kontroverzní (nadrealismus, evangelická literatura) – ukazují to ostatně – vzato z jiného druhu umění – i osudy Suchoňovy Krútnavy, jak je dokládá studie Lubomíra Chalupky. Z tohoto hlediska je v tom nejotevřenější Peter Mráz v stati *Prejavj národnosocialistickej ideológie v Slovenských pohľadoch 1939–45* (s. 133–138), Timothy Beasley-Murray (*Medzi zúfalstvom a nádejou – Poézia rezistencie Jána Brocku*), resp. Peter Macho (*Príležitostná poézia – nástroj zápasu proti ľudáckemu režimu*).

Sborník přináší úvahy a analýzy různé kvality a literárněhistorického, literárněkritického a metodologického dosahu; z tohoto důvodu se zmíníme jen o některých nejprůkaznějších. Myslím, že solidní stati pojednávají o nejdůležitějším směru slovenské prózy – naturismu (studie Marty Součkové, Joanny Goszczyńskiej), nápaditá a vtipná je studie Valéra Mikuly Kúpelňa (*„Hygienická láska“ u Tataru*) – Tataru se týká také dobrá stať Anny Kobylińskiej. Speciálně si vážím pojednání o slovenském nadrealismu, zejména práce Adama Bžocha a bloku teatrologických studií (Eva Vojtechová, Dagmar Robertsová); dobrá studie o Bakošově modelu dějin slovenské literatury Miloslava Vojtecha možná poněkud zjednodušila Bakošův vztah k ruskému formalismu a českému strukturalismu: oba proudy byly podle mého názoru metodologicky bohatší a Bakoš souvisel i s jinými jejich větvemi. Do sborníku integrálně patří i práce Libuše Vajdové o příznačné recepci rumunské literatury v Slovenské republice let 1939–1945, kde se projevovaly dva přístupy (klasicko-modernistický a tradicionalistický, nacionalistický a propagandistický): a co takhle recepcie české literatury v letech 1939–1944? Zajímavá je studie Márie Bátorové o Pavlu Straussovi, jehož autorka počítá k „tichým disidentům“, nebo práce o slovensko-americké literatuře (Charles Sabatos o románu Thomase Bella *Out of This Furnace*).

Sborník by si možná zasloužil podrobnější rozbor ve smyslu detailních pohledů na každou studii: to udělají jistě jiní také v kontextu konkrétních témat, jež jsou tu traktována. Obecně mám za to, že sborníky tohoto typu přinášejí dobré ovoce ve smyslu nového přečtení – i při vši mož-

né náhodnosti výběru, jež je závislý na autorských prioritách. Někdy se však nevyužijí všechny možnosti, které látka nabízí: zde například absence českého, maďarského, resp. rakousko-německého pohledu podle mého soudu podstatně oslabil celkové komparativní vyznění, které by slovenskou literaturu tak rozporného a metodologicky zajímavého období uvedlo do širších evropských souvislostí.

Ivo Pospíšil

POHLEDY NA POEZII PSANÉ NA ČESKOTĚŠÍNSKU

Libor Martinek: *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920*, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, Opava 2006, 353 s.

Literatura v regionu slezského Těšínska vycházela od počátku především z potřeb mimouměleckých, tzn. mimoliterárních, převážně z potřeby obhajovat polskou kulturu proti narůstající germanizaci regionu. Proto také tvorba v této oblasti měla charakter lidový, resp. selský, a jejími autory byli hlavně prostí lidé – lidoví písmáci. Tento charakter literatury přetrvával i po roce 1920, kdy došlo k rozdělení Těšínska na českou a polskou část (s centry Český Těšín a Cieszyn), a zapříčinil její národní a vlasteneckou orientaci na úkor orientace umělecké.

Pokud se zkoumají fenomény českotěšínského regionalismu, hovoří se řadu let většinou o tzv. Zaolší, tedy o regionu za řekou Olší (polsky Olza; Martinek užívá, podle mne, nesprávné hybridní označení Záołží), která původní celistvý těšínský region dodnes rozděluje. „Záchraný“ charakter literatury v Zaolší přetrvával nejen po roce 1920 (různé menšiny ve státě dané většinou), ale někdy ještě i po roce 1945, kdy bylo třeba hájit „jinost“ režimem „nadekretované“ polské národnosti, i když v regionu mnohdy docházelo k situaci opačné: Češi byli menšinou v jinak polském prostředí, byť ani to není přesné, neboť šlo spíše o koexistenci úředně sice rozdělených národností, jejichž příslušníci se však víc než co jiného cítili být Slezané (Ślōnzoci).

Opavský badatel Libor Martinek, ač školením bohemista, přednášející českou literaturu na univerzitě v Opavě, se dlouhá léta věnuje rovněž polské literatuře (mj. přeložil např. básně D. T. Lebiody, W. Kostrzewy, B. Miązka, D. Kostkiewiczové a nedávno E. Lipské), vědecky zejména literatuře polské národnostní menšiny u nás. Pokračuje tak v dlouholeté práci mnoha badatelů, především Edmunda Rosnera, který studoval literaturu Poláků žijících na Těšínsku, a Zdzisława Hierowského, jenž v regionálním záběru sledoval literaturu v Horním Slezsku.

Martinek polskou literaturu na Českotěšínsku podrobně zmapoval už v knize *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava 2004, viz recenzi I. Pospíšila in – X-8, s. 219–220). Nyní se ke stejné problematice (mj. opět díky Internímu grantovému systému Slezské univerzity) vrátil časově až do roku 1920 a v monografii *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* zorný úhel sice zúžil pouze na poezii, ale problematiku (oproti dřívejším studiím i předchozí publikaci) rozšířil a pohled na ni v mnohém prohloubil. Zatímco v první knize šlo spíše o představení základních problematických okruhů dané literatury, o komparativní analýzy i rozborů konkrétních textů, v recenzovaných textech jde o „strukturovaný nástín“ vývoje poezie (tedy nikoli jednoho žánru [!], jak tvrdí anotace) v multi-kulturním regionu, který byl do druhé světové války pestřejší než dnešní společenství lidí mluvících převážně česky, polsky, příp. slovensky, i když v komunitě česko-polské jde spíše o jedno nářečí (*po naszymu*, jak lidé v regionu sami přiznávají) než o dva spisovné jazyky (resp. více jazyků).

Obecně je třeba předeslat, že L. Martinek si v průběhu svého výzkumu (v návaznosti na regionální tradici historických, sociologických, jazykovědných, literárněvědných a jiných bádání) vypracoval osobitou metodu, která právě na pozadí jiných disciplín přináší ukotvený a hlubší pohled na literárněvědnou problematiku. Široká materiálová báze tak nedospívá k čistě materiálové monografii, nýbrž ke skutečně metodicky rozvrstvenému komplexnímu nástínu tvorby básníků regionu. Přínosné je i to, že Martinek pracuje komparativně, protože vývoj polské poezie v Zaolší nelze pochopit bez kontextu vývoje literatury (a vůbec kultury) v Polsku.